

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»

КИРИЛЕНКО НАТАЛЯ ЮРІЇВНА

УДК 343.985:343.72

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ
ПОБУТОВИХ ВІДНОСИН

Спеціальність: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України
ТЩЕНКО Валерій Володимирович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
Заслужений діяч науки України
КОНОВАЛОВА Віолетта Омелянівна,
Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого», професор кафедри
криміналістики;

кандидат юридичних наук, доцент

БЛАГУТА Роман Ігорович,
Львівський державний університет внутрішніх справ
України, начальник кафедри криміналістики та
кримінального процесу

Захист відбудеться «___» _____ 2013 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23 (зал засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2013 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Діяльність правоохоронних органів у сучасних складних суспільно-політичних та економічних умовах розвитку України здійснюється в обстановці загострення криміногенної ситуації та зростання рівня злочинності, зокрема злочинів, які вчиняються з корисливим мотивом. Недосконалість чинного законодавства з охорони прав власності, економічні та соціальні труднощі в житті нашого суспільства, намагання певного кола осіб збагатитися за рахунок чужого майна утворюють сприятливу основу для вчинення різних форм і видів шахрайства.

За статистичними даними МВС України у першому півріччі 2012 року найбільшу частку серед зареєстрованих злочинів становили злочини проти власності – 44,7 %, а шахрайство займало п'яте місце в ієрархії корисливих злочинів. Цей поширений вид злочину проникає в усі сфери життєдіяльності громадян, легко адаптується до правових та економічних змін і добре маскується під законні дії та цивільно-правові делікти.

Кількість зареєстрованих шахрайств правоохоронними органами за даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України зростає: у 2008 році складала 20353 шахрайств, у 2009 році – 23219, у 2010 році – 24879, у 2011 році – 24058, у 2012 році – 23317. Особливою складністю характеризуються розслідування шахрайств, учинених у сфері побутових відносин. Аналіз судової та слідчої практики свідчить про те, що матеріали розслідування за кримінальними правопорушеннями цієї категорії лише у 19,3 % випадків направляються до суду з обвинувальним актом. Аналіз кримінальних справ (проваджень), розглянутих судами, і результати опитування слідчих дозволяють дійти висновку про відсутність певних знань та досвіду слідчих у розслідуванні шахрайств у сфері побутових відносин.

У теорії криміналістики проблемам розслідування різних форм та видів шахрайства приділялась значна увага, в результаті чого з'явилися досить вузькі напрями формування методик розслідування шахрайства в окремих сферах (у сфері мобільного зв'язку, обігу житла, страхування), але сфера побутових відносин або побуту, яка обумовлена наявністю особливих взаємовідносин між злочинцем та потерпілим, розглядається вперше. Такими стосунками можуть бути як родинні, дружні, сусідські, стосунки між товаришами по службі, колегами, так і випадкові знайомства під час дозвілля. Наявність цих відносин, по-перше, суттєво ускладнює розслідування цих злочинів, по-друге, зазначені злочини маскуються під певні цивільно-правові угоди. Деякою мірою цьому сприяє те, що правоохоронні органи припускаються серйозних помилок при аналізі наявної інформації, плануванні першочергових слідчих (розшукових) дій, висуненні та перевірці версій. Ці недоліки пояснюються відсутністю ефективних методичних рекомендацій, які б враховували особливості криміналістичної характеристики злочинів і специфіку ситуацій, що виникають на різних етапах розслідування шахрайства у сфері побутових відносин.

Теоретичним підґрунтям дослідження є наукові праці таких вчених-криміналістів як: Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша, О.Я. Баєв, В.Д. Басай, В. П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, Р.І. Благута, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, В.Г. Гончаренко, Г.А. Густов, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.С. Карпов, Н.І. Клименко, І.І. Когутич, О.Н. Колесніченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, І.І. Котюк, Ю.Г. Корухов, В.П. Лавров, В.К. Лисиченко, І. М. Лузгін, В.Г. Лукашевич, Г.А. Матусовський, В.О. Образцов, М.О. Селіванов, М.В. Салтевський, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, В.І. Шиканов, П.В. Цимбал, М.П. Яблоков та інших вчених.

Дослідженням окремих питань методики розслідування шахрайства займалися С.М. Астапкіна, О.В. Волохова, В.І. Гаєнко, М.Ф. Галагуза, В.Ю. Голубовський, В.М. Єгошин, О.В. Журавльов, В.В. Колесников, А.В. Крижевський, В.Д. Ларичев, О.І. Лученко, О.Л. Мусієнко, О.С. Овчинський, В.І. Отряхін, Т. А. Пазинич, Р.С. Сатуєв, Г.М. Спирін, К.В. Сурков, Є.П. Фірсов, С.Ю. Шаров, П.С. Яні. Однак їх роботи не містять цілісної методики розслідування шахрайства у сфері побутових відносин, оскільки окремі питання цього підвиду шахрайства розглядалися фрагментарно або залишилися нерозглянутими. Як наслідок, недостатня розробленість цієї проблематики на теоретичному рівні негативно позначається на якості їх розслідування. Враховуючи ці обставини, розробка методики розслідування шахрайства у сфері побутових відносин є актуальним науковим завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню ефективності боротьби з корисливими злочинами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри криміналістики Одеської національної юридичної академії «Теоретичні та практичні проблеми розкриття та розслідування злочинів в сучасних умовах» на 2006 – 2010 роки як складової плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації в сучасній українській державності та правовому житті» на 2006 – 2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970), а також плану науково-дослідної роботи кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» «Сучасні наукові засоби і методи розслідування злочинів: проблеми теорії і практики» на 2011 – 2015 роки як складової плану Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011 – 2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розробка та формування основ методики розслідування шахрайства у сфері побутових відносин та внесення пропозицій щодо її удосконалення.

Відповідно до поставленої мети у роботі підлягають вирішенню такі завдання: здійснити криміналістичну класифікацію шахрайства у сфері побутових відносин;

розкрити структуру криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин та показати взаємозв'язки окремих елементів;

визначити та охарактеризувати способи підготовки, вчинення та приховування шахрайства у сфері побутових відносин;

виокремити та систематизувати слідчі ситуації, що виникають на початковому та наступному етапах розслідування шахрайства у сфері побутових відносин, та розробити алгоритм дій слідчого у відповідних ситуаціях при вирішенні певних завдань розслідування;

визначити специфіку проведення слідчих (розшукових) дій, призначення і проведення експертиз при розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин;

охарактеризувати особливості взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів під час розслідування шахрайства у сфері побутових відносин;

сформулювати пропозиції з удосконалення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних із шахрайством у сфері побутових відносин.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв'язку з вчиненням шахрайства у сфері побутових відносин та його розслідуванням.

Предметом дослідження є методика розслідування шахрайства у сфері побутових відносин.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких обумовлений особливостями його об'єкту, предмету, мети і завдань. За допомогою діалектичного методу поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність та особливості криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин (п.п. 1.1, 1.2). Використання формально-логічного методу дозволило здійснити типізацію обставин, що підлягають встановленню, слідчих версій та слідчих ситуацій, визначити комплекс слідчих (розшукових) дій початкового та наступного етапів розслідування (п.п. 2.1, 2.2, 2.3). Застосування структурно-функціонального методу дало можливість встановити ефективність організації розслідування даної категорії злочинів, доцільність проведення певних слідчих (розшукових) дій (п.п. 3.1, 3.2, 3.3, 2.4). Метод системно-структурного аналізу дав можливість дослідити зв'язок між елементами криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин (п.п. 1.2, 1.3). Для вирішення окремих теоретичних і прикладних завдань використовувалися конкретно-соціологічні методи: аналізу, анкетування, узагальнення, що дозволило з'ясувати думку практичних працівників правоохоронних органів, суду щодо характеру кримінального явища, яке досліджується, і забезпечити емпіричну базу дослідження.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці вчених у галузі криміналістики, теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінології, юридичної психології, кримінального та кримінального процесуального права, філософії, логіки, а також інших галузей наукових знань.

Нормативною основою дисертації є положення Конституції України, кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство України, а також інші нормативно-правові акти, що регулюють організацію та діяльність правоохоронних органів щодо виявлення і розслідування шахрайства у сфері побутових відносин.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження складають результати узагальнення та аналізу 100 кримінальних справ (проваджень) про вчинення шахрайства у сфері побутових відносин, які були розглянуті судами Одеської, Миколаївської, Херсонської, Дніпропетровської областей та Автономної Республіки Крим у 2007 – 2012 р.р.; узагальнені дані за результатами проведеного анкетування 75 слідчих МВС України, які здійснювали розслідування злочинів досліджуваної категорії.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим комплексним дослідженням особливостей розслідування шахрайства у сфері побутових відносин, в якому на основі сучасних положень загальної теорії криміналістики, узагальнення слідчої практики розроблено методику розслідування зазначеної категорії злочинів.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну, а саме:

вперше:

сформульовано авторське визначення поняття шахрайства у сфері побутових відносин як привласнення майна чи права на майно потерпілого шляхом обману чи зловживання довірою у побутовій життєдіяльності на основі родинних, шлюбних, сусідських, дружніх відносин, відносин між колегами по роботі (службі) і відносин у спорадичному знайомстві між злочинцем та потерпілим;

розроблено класифікацію шахрайства у сфері побутових відносин із використанням ознак, що характеризують особи шахраїв і потерпілих, предмет посягання, обстановку, елементи діяльності з підготовки, вчинення і приховування злочинів;

досліджено криміналістичну характеристику шахрайства у сфері побутових відносин, де особливу увагу приділено способам його вчинення, та визначено відповідні залежності між елементами криміналістичної характеристики цього підвиду шахрайства, які повинні враховуватися при висуванні, перевірці слідчих версій та виявленні слідів злочину;

визначено специфіку організації початкового та наступного етапів розслідування шахрайства у сфері побутових відносин: типові слідчі ситуації та тактичні завдання, а також засоби їх вирішення у розслідуванні вказаних злочинів;

визначено процесуальні, тактичні, організаційні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій в розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин з урахуванням нового кримінального процесуального законодавства;

удосконалено:

положення щодо змісту структурних елементів криміналістичної характеристики окремих класифікаційних груп шахрайства;

наукові положення щодо ситуаційного підходу початкового етапу розслідування та класифікацію слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування шахрайства на базі інформаційно значущих криміналістичних обставин за зв'язком: подія злочину та особа злочинця;

наукові рекомендації з тактики проведення допиту з урахуванням ролі та зайнятої позиції допитуваних осіб;

рекомендації з тактики проведення огляду місця події, обшуку, пред'явлення для впізнання та призначення експертизи з урахуванням завдань, що мають бути вирішені під час проведення цих слідчих (розшукових) дій;

дістало подальший розвиток:

визначення поняття та сутності криміналістичної характеристики як обов'язкового елементу методики розслідування злочинів;

підходи щодо визначення понятійного апарату і змісту слідчої ситуації та можливостей вирішення на їх основі тактичних завдань розслідування шахрайства;

положення щодо можливостей використання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій як головних способів доказування у кримінальних провадженнях про шахрайство.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані у дисертації теоретичні положення, пропозиції та висновки спрямовані на вдосконалення практики виявлення, запобігання і розслідування шахрайства у сфері побутових відносин.

Викладені у дисертаційному дослідженні висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – для подальшої розробки та вдосконалення теоретичних основ методики розслідування шахрайства у сфері побутових відносин;

практичній діяльності – для удосконалення слідчої та оперативно-розшукової діяльності з виявлення, запобігання та розслідування шахрайства у сфері побутових відносин (Акт про впровадження у практичну діяльність слідчого управління Головного управління МВС України Автономної Республіки Крим від 14.08.2012 р. № 61-722);

навчальному процесі – при викладанні нормативного курсу «Криміналістика», а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій із зазначеної дисципліни (Акт про впровадження у навчальну та наукову діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 10.09.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. В опублікованій у співавторстві з В. В. Тіщенком статті «О криминалистической характеристики мошенничества» дисертанткою визначено та охарактеризовано структурні взаємопов'язані елементи криміналістичної характеристики шахрайства.

Апробація результатів дослідження. Висновки та положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати

наукового дослідження оприлюднено на: 7-ї звітній щорічній студентській науковій конференції, присвяченій четвертій річниці присвоєння Одеській національній юридичній академії статусу національної (м. Одеса, 21 травня 2004 р.); 8-ї звітній щорічній студентській науковій конференції, присвяченій п'ятій річниці присвоєння Одеській національній юридичній академії статусу національної (м. Одеса, 12 травня 2005 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу Одеської національної юридичної академії «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 28 жовтня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу Одеської національної юридичної академії «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20-21 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «VIII Прибузькі юридичні читання» «Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект» (м. Миколаїв, 23-24 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, присвяченій 90-річчю з дня народження Белкіна Р. С. (м. Київ, 25 квітня 2012 р.).

Публікації. Основні положення та висновки проведеного дисертаційного дослідження викладені у п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, та чотирьох тезах повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації визначається її метою, завданнями та предметом дослідження і складається зі вступу, 3 розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, додатку та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок, з яких основний текст – 173 сторінки, додатки – 11 сторінок, список використаних джерел – 26 сторінок (273 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими планами, програмами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, вказано відомості про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1 «Криміналістичний аналіз шахрайства у сфері побутових відносин» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто поняття шахрайства у сфері побутових відносин, його криміналістичну класифікацію та структуру криміналістичної характеристики злочинів цієї категорії, особливості змісту її елементів.

У підрозділі 1.1. «Поняття шахрайства у сфері побутових відносин та його криміналістична класифікація» розглянуто особливості шахрайства у сфері побутових відносин та запропоновано авторське поняття цього підвиду шахрайства як привласнення майна чи права на майно потерпілого шляхом обману або

зловживання довірою у побутовій життєдіяльності на основі родинних, шлюбних, сусідських, дружніх відносин, відносин між колегами по роботі (службі) і відносин у спорадичному знайомстві між злочинцем та потерпілим.

Доведено, що належне обґрунтування факту існування окремого підвиду шахрайства, а саме шахрайства у сфері побутових відносин, а також виокремлення ознак, що дають змогу включати той чи інший злочин саме до зазначеної категорії злочинів, неможливе поза межами дослідження сфери побутових відносин. Отже, сфера побутових відносин – це позавиробнича сфера життєдіяльності суспільства, яка охоплює певні суспільні відносини та в якій задовольняються матеріальні й духовні потреби людей. Йдеться про родинні, шлюбні, сусідські, дружні відносини, відносини між колегами по роботі (службі) і відносини у спорадичному знайомстві між злочинцем та потерпілим.

У підрозділі виділено характерні ознаки шахрайства у сфері побутових відносин: 1) наявність між злочинцем і потерпілим до вчинення шахрайства родинних, шлюбних, сусідських, дружніх відносин, відносин між колегами по роботі (службі) і відносин у спорадичному знайомстві; 2) способи вчинення шахрайства у сфері побутових відносин; 3) умови конфліктної ситуації, яка утворюється внаслідок неповернення предмету злочину.

Розроблено криміналістичну класифікацію шахрайства у сфері побутових відносин, підставами якої є ознаки, що характеризують особи шахрая і потерпілого, предмет посягання, обстановку, елементи діяльності з підготовки, вчинення і приховування злочинів. Наведена криміналістична класифікація шахрайства у сфері побутових відносин сприяє розробці достатньо повної і разом з тим диференційованої криміналістичної характеристики, поясненню генезису слідчих ситуацій, постановці криміналістичних завдань та цілей, висуванню загальних і окремих слідчих версій, розробці методики розслідування, правильному вибору напрямку розслідування шахрайства.

У підрозділі 1.2. «Поняття та структура криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин» досліджено проблемні питання, пов'язані з поняттям, змістом та структурою криміналістичної характеристики злочинів взагалі та криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин зокрема. На підставі аналізу різноманітних підходів до вивчення криміналістичної характеристики злочинів запропоновано криміналістичну характеристику шахрайства у сфері побутових відносин як загальну модель таких злочинів, що включає систему взаємозалежних та специфічних ознак злочинної діяльності і сприяє побудові версій та відшукуванню доказової інформації щодо обставин шахрайства і причетних до нього осіб.

Дослідження загальної структури криміналістичної характеристики злочинів дозволяє включити до складу характеристики шахрайства у побутовій сфері дані про: особу шахрая, особу потерпілого, предмет посягання, обстановку, спосіб вчинення.

У підрозділі 1.3. «Елементи криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин» детально проаналізовано елементи криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин, а саме: обстановку вчинення шахрайства, предмет злочинного посягання, особу потерпілого та шахрая, а також спосіб вчинення даного підвиду шахрайства.

Дослідження емпіричного матеріалу свідчить про те, що частіше за все між шахраєм і його потерпілим існували відносини у спорадичному знайомстві – (51%), дружні відносини – (23%), родинні та шлюбні взаємовідносини – (9%), сусідські – (4%), відносини між колегами, що працюють на одному підприємстві – (13%). Розглянуто комплекс ознак особи злочинця як елемент криміналістичної характеристики, за допомогою яких визначається ефективні шляхи і методи встановлення, розшуку і викриття винного, а саме: соціально-демографічні та морально-психологічні ознаки. Специфічними рисами шахрая є проникливість, спритність, винахідливість, спостережливість, акторська майстерність, дар переконання, вміння викликати довіру. Встановлено закономірності між особою шахрая та обраним потерпілим, які сприяють вчиненню цього підвиду шахрайства. Йдеться про такі характерні ознаки особи потерпілого як надмірна доброта, довірливість, навіювання, некритичність, безтурботність та ін., тобто встановлені закономірності між злочинцем і потерпілим набувають характеру віктимологічного зв'язку.

Обстановка впливає з особливостей взаємовідносин, місця і часу їх виникнення, надходження пропозиції про передачу майна, наявності умов його повернення або отримання від цієї угоди користі, місця і часу реальної передачі майна, наявності свідків та оформлення певних документів. Частка випадків, коли шахрайство носить характер триваючого злочину, дорівнює 11 %.

Особливу увагу приділено аналізу інформації про центральний елемент криміналістичної характеристики – спосіб вчинення шахрайства у сфері побутових відносин, який включає три складові: підготовку (знайомство, створення і зміцнення родинних, дружніх відносин із потерпілим, пошук співучасників та підробка документів); вчинення шахрайства (позичання грошей без наміру повернути борг; вступ у фіктивні шлюбні відносини з метою отримання права володіти і користуватися майном із наступним заволодінням цим майном; привласнення грошей та інших цінностей, які потерпілий доручив передати посадовій особі в якості хабара; привласнення грошей громадян, під виглядом надання певних послуг; привласнення побутової техніки, матеріальних цінностей, що була передана для тимчасового користування) та приховування (знищення предметів та підроблених документів і засобів, за допомогою яких вони виготовляються, зміна зовнішності, створення алібі, зміна місця проживання).

Розділ 2 «Організація розслідування шахрайства у сфері побутових відносин» складається з чотирьох підрозділів, у яких визначені обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин, типові слідчі ситуації та напрямки початкового наступного етапів

розслідування, особливості взаємодії слідчих та оперативних підрозділів органів внутрішніх справ при розслідуванні шахрайства такого підвиду.

У підрозділі 2.1. «Обставини, що підлягають встановленню» визначено коло обставин, які підлягають встановленню, з метою вирішення питань кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного характеру. До таких обставин слід віднести: подію злочину (час, місце, спосіб заволодіння майном та інші умови вчинення злочину); предмет злочинного посягання (найменування, кількість, вартість, індивідуальні ознаки); особу злочинця (персональні дані, відомості кримінально-правового значення); винність підозрюваного (навмисна форма вини, корисливий мотив і мета збагачення); наслідки шахрайства (факт вилучення майна, характер і розмір заподіяної шкоди).

Визначення цих обставин надає розслідуванню шахрайства у сфері побутових відносин цілеспрямованості, вказує на кінцеві цілі розслідування, правильну кримінально-правову кваліфікацію, визначення ознак, що пом'якшують і обтяжують кримінальну відповідальність або виключають її, що дозволяє забезпечити реалізацію завдання повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин вчинення кримінальних правопорушень.

У підрозділі 2.2. «Типові слідчі ситуації, версії та напрямки початкового етапу розслідування шахрайства у сфері побутових відносин» аналізуються типові слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування шахрайства у сфері побутових відносин, який починається з моменту внесення відомостей про вчинення цих кримінальних правопорушень до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

На початковому етапі розслідування слідчий висуває загальні криміналістичні версії: має місце факт шахрайства; шахрайство не було вчинено, подія є цивільно-правовим деліктом; має місце не шахрайство, а інше кримінальне правопорушення.

Виходячи зі змісту інформації про подію вчинення шахрайства у сфері побутових відносин і особу злочинця, у роботі визначені особливості слідчих ситуацій, які виникають на початковому етапі розслідування даного злочину, і пов'язані з ними слідчо-криміналістичні завдання, засоби їх вирішення та напрями розслідування. Здійснено типізацію та аналіз слідчих ситуацій на основі найбільш інформаційних елементів – події шахрайства та особи шахрая: 1) ситуація характеризується наявністю інформації про спосіб обману чи зловживання довірою та інформації про особу шахрая – найбільш проста для розслідування ситуація; 2) ситуація характеризується наявністю способу вчинення шахрайства, але місцезнаходження шахрая невідоме, що ускладнює ситуацію; 3) ситуація характеризується наявністю інформації про спосіб вчинення шахрайства, але дані про особу підозрюваного невідомі або не є достовірними – найбільш складна ситуація.

У підрозділі 2.3. «Наступний етап розслідування шахрайства у сфері побутових відносин: типові слідчі ситуації та напрямки розслідування» зазначається, що навіть за умов успішного проведення початкового етапу

розслідування шахрайства у сфері побутових відносин на наступному етапі розслідування слідчий має виконати чималий обсяг роботи: 1) проаналізувати результати своєї роботи на початковому етапі; 2) надати оцінку ситуації, що склалася; 3) визначити напрями, засоби та завдання наступного етапу розслідування; 4) підібрати програму розслідування з урахуванням тактичних завдань, версій та комплексу слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Наступний етап розслідування шахрайства у сфері побутових відносин починається за умови встановлення підозрюваного хоча б за одним епізодом шахрайства. Слідчі ситуації наступного етапу визначаються ступенем вирішеності криміналістичних завдань початкового етапу розслідування і виділяються за критерієм ставлення підозрюваного до повідомленої йому підозри: 1) підозрюваний визнає себе винним у повному обсязі змісту підозри у вчиненні привласнення майна; 2) підозрюваний визнає себе винним у частині повідомлення про підозру; 3) підозрюваний не визнає себе винним у повному обсязі повідомлення про підозру.

Завданнями цього етапу є збирання, перевірка доказів з викриття підозрюваної особи, встановлення інших епізодів злочинної діяльності, забезпечення відшкодування матеріальних збитків та можливої конфіскації майна, які вирішуються слідчим при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

У підрозділі 2.4. «Особливості взаємодії оперативних та слідчих підрозділів органів внутрішніх справ при розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин» особливу увагу приділено ефективному використанню можливостей оперативно-розшукової діяльності в процесі розслідування та питанням взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів при розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин.

До конкретних цілей взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів у розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин можуть бути віднесені наступні: відшукання і фіксація слідів розкрадань шляхом обману або зловживання довірою, встановлення свідків і потерпілих, виявлення та викриття осіб, які вчинили злочин; перешкоджання протидії з боку тих, хто зацікавлений у приховуванні слідів злочинця; виявлення привласнених речей і цінностей; перевірка достовірності показань свідків і потерпілих, забезпечення відшкодування завданих розкраданням матеріальних збитків і т.ін.

Проведене дослідження показало, що в ході розслідування шахрайства у сфері побутових відносин взаємодія слідчого та оперативних підрозділів відбувається у процесуальних і не процесуальних формах. До процесуальних форм належать: проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні у зв'язку з розслідуванням шахрайства у сфері побутових відносин, а також виконання доручень слідчого про проведення зазначених дій. До непроцесуальних форм взаємодії слідчих та оперативних підрозділів слід віднести: надання доручень в отриманні орієнтуючої інформації;

спільне планування заходів із розкриття злочинів, висунення пошукових версій, визначення способів їх перевірки процесуальним й оперативно-розшуковим шляхом; взаємний обмін інформацією, отриманою за результатами проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Розділ 3 «Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайства у сфері побутових відносин» складається з трьох підрозділів і присвячений особливостям призначення та проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин.

У підрозділі 3.1. «Проведення допиту потерпілих, підозрюваних і свідків» обґрунтовуються положення тактики допиту та сформульовані наукові рекомендації щодо його підготовки і проведення з урахуванням конфліктної та безконфліктної ситуацій, які виникають на різних етапах розслідування шахрайства у сфері побутових відносин. Предметом допиту є фактичні дані, що відомі допитуваному, обсяг яких визначається обставинами вчинення шахрайства у сфері побутових відносин, особою допитуваного, сукупністю відомостей, якими він володіє. Запропоновано приблизний перелік обставин, які необхідно встановити стосовно допитуваних осіб та їх ролі у вчиненні шахрайства у сфері побутових відносин. Результати проведеного анкетування та інтерв'ювання слідчих показують, що обираючи тактику допиту, вони враховують такі чинники: вид допиту (зазначили 61 % опитаних); мету допиту (37 %); слідчу ситуацію, що складається на момент розслідування (43 %); позицію, обрану допитуваним (52%); психологічний стан допитуваного (72 %).

Основним джерелом отримання доказової інформації про вчинення шахрайства у сфері побутових відносин є допит потерпілих. Вони повинні ретельно допитуватися про обставини знайомства потерпілого з шахраєм, тривалість цих відносин; про ознаки зовнішності особи злочинця, звички, психологічні особливості, особливі прикмети; про використання шахраєм транспортних засобів; про обставини зустрічі та наявність можливих свідків; про способи зв'язку з шахраєм, наявність інформації щодо місця проживання і номерів його телефону; про умови передачі та повернення майна; про наявність письмової чи усної домовленості.

Допит підозрюваного у вчиненні шахрайства у сфері побутових відносин є однією з найбільш тактично складних слідчих (розшукових) дій, завданнями якого є отримання, перевірка, уточнення та деталізація інформації щодо розслідуваної події. В цілому, тактика допиту підозрюваного залежить від отримання доказів, позиції самого підозрюваного та вибору тактичних прийомів. У випадку заперечення підозрюваним своєї вини слідчий повинен використовувати відповідну систему тактичних прийомів.

У підрозділі проаналізовано тактичні особливості допиту свідків при розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин. Розглянуто чинники та умови, що впливають на вибір тактичних прийомів, можливу зацікавленість у результаті кримінального провадження, а також імовірність їх змови і протидії розслідуванню з боку підозрюваного, його родичів, друзів.

У підрозділі 3.2. «Проведення огляду» зазначається, що при проведенні огляду кожен його вид має свої особливості, зумовлені об'єктом дослідження, такі як огляд місцевості, речей та документів.

Істотною помилкою слідчих є думка про недоцільність проведення огляду місця події у зв'язку з тим, що дія не буде результативною. Водночас огляд місця події дозволяє уважно вивчити обстановку вчинення шахрайства у сфері побутових відносин, зрозуміти, наскільки злочинець був з цією обстановкою ознайомлений, хто з працівників установи або інших громадян міг його бачити, і надалі допитати їх як свідків. Також при огляді можуть бути виявлені викинуті або загублені злочинцем речі, а нерідко і сліди його пальців рук на елементах обстановки. Необхідність огляду місця події виникає, коли особа злочинця не встановлена або дані про нього не достовірні, в цьому випадку треба звернути увагу на виявлення, фіксацію слідів злочину, що дозволять у сукупності з іншими доказами дійти висновку про вчинення шахрайства у сфері побутових відносин.

Важливим джерелом криміналістично значимої інформації є огляд предметів-документів. При дослідженні змісту документу з'ясовуються відомості про: матеріал, на якому він виконаний; наявність підчисток, виправлень чи інших слідів. Для такого підвиду шахрайства найчастіше є характерним використання підроблених документів, що посвідчують особу, і розписок. Чим більше предметів і документів, залишених шахраєм, буде виявлено в процесі розслідування, тим легше буде викрити злочинця.

У підрозділі 3.3. «Обшук, пред'явлення для впізнання, призначення окремих судових експертиз» проаналізовано тактичні, організаційні положення щодо проведення зазначених слідчих (розшукових) дій у розслідуванні шахрайства у сфері побутових відносин.

Проведення обшуку при розслідуванні зазначеної категорії злочинів зумовлено досягненням головної мети, тобто виявлення предметів, які можуть у подальшому служити речовими доказами, та знаходження привласненого майна, що надає можливість відшкодувати збитки у майбутньому. Обшук потребує попередньої підготовки та планування до його проведення, об'єктами якого виступають місця проживання та роботи підозрюваного, місце проживання його родичів, близьких, знайомих, у яких є можливість знайти документи, предмети злочинного посягання і сліди, що підтверджують вчинення шахрайства у сфері побутових відносин.

Пред'явлення особи для впізнання доцільно проводити, коли потерпілий не досить добре знає шахрая, тобто між ними існують тимчасові відносини, або шахрайство пов'язано з вчиненням шлюбної афери. Об'єктами пред'явлення для впізнання можуть бути різні предмети, речі та документи з метою отримання нових доказів та перевірки існуючих фактичних даних.

Також у підрозділі розроблено типовий комплекс судових експертиз: дактилоскопічної, почеркознавчої, техніко-криміналістичного дослідження документів, проведення яких видається найбільш доцільним при розслідуванні

шахрайства у сфері побутових відносин. Сформульовано коло питань, що ставляться перед експертом при призначенні та проведенні зазначених експертиз.

Використання слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів зазначеної категорії дозволяє слідчому відтворити обстановку події та переконатися у правдивості показань потерпілих, підозрюваних і свідків.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладені основні результати дисертаційного дослідження, що мають теоретичне та практичне значення:

1. Шахрайство у сфері побутових відносин – це привласнення майна чи права на майно потерпілого шляхом обману чи зловживання довірою у побутовій життєдіяльності на основі родинних, шлюбних, сусідських, дружніх відносин, відносин між колегами по роботі (службі) і відносин у спорадичному знайомстві між злочинцем та потерпілим. Головною умовою, яка дозволяє віднести шахрайство до сфери побутових відносин, є наявність зазначених вище відносин між злочинцем і потерпілим. Дана обставина впливає на вибір способу вчинення шахрайства та поведінку злочинця у приховуванні слідів вчиненого шахрайства.

2. Підставами класифікації шахрайства у сфері побутових відносин є ознаки, що характеризують, зокрема: осіб, які вчинили злочин; потерпілих; предмет шахрайства; обстановку вчинення; дії шахрая з підготовки, вчинення та приховування цього кримінального правопорушення.

3. Криміналістична характеристика шахрайства у сфері побутових відносин є інформаційною базою для розробки методичних рекомендацій щодо їх розслідування і спрямована на узагальнення та оцінку інформації про особу шахрая і потерпілого, предмет злочинного посягання, обстановку (час, місце та інші умови і обставини) і спосіб вчинення (включаючи спосіб підготовки та приховування).

4. Спосіб шахрайства у сфері побутових відносин характеризується наявністю тричленної структури, а саме: попередньою підготовкою (створення знайомства, зміцнення побутових стосунків); безпосередніми діями із вчинення шахрайства (позичання грошей без наміру повернути борг; вступ у фіктивні шлюбні відносини з метою отримання права володіти і користуватися майном з наступним заволодінням цим майном; привласнення грошей та інших цінностей, які потерпілий доручив передати посадовій особі в якості хабара; привласнення грошей громадян, під виглядом надання певних послуг; привласнення побутової техніки, матеріальних цінностей, що були передані для тимчасового користування) та приховування шахрайства (знищення предметів та підроблених документів і засобів, за допомогою яких вони виготовляються, зміна зовнішності, створення алібі, зміна місця проживання).

5. У діяльності з розслідування шахрайства у сфері побутових відносин пропонується виділити коло обставин, які підлягають встановленню, щодо: змісту

шахрайських дій, засобів і умов їх вчинення (спосіб підготовки, вчинення та приховування злочину, місце, час, використані документи та ін.); предмету заволодіння (вид, особливості та характеристика); характеру та розміру завданої шкоди (матеріальної та моральної); осіб, які причетні до вчинення цього кримінального правопорушення. Перераховані обставини можуть бути доповнені та деталізовані залежно від конкретних обставин розслідуваної справи.

6. Аналіз слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування шахрайства у сфері побутових відносин дозволяє виділити три типи ситуацій: 1) наявність інформації про спосіб обману чи зловживання довірою та інформації про особу шахрая (найбільш проста ситуація); 2) наявність інформації про спосіб вчинення шахрайства, але місцезнаходження шахрая невідоме (складна ситуація); 3) наявність інформації про спосіб вчинення шахрайства, але дані про особу підозрюваного невідомі або не є достовірними (найбільш складна ситуація).

Залежно від характеру ситуації, яка склалася на початковому етапі розслідування шахрайства у сфері побутових відносин, змінюються і пріоритети у вирішенні завдань розслідування з подальшою їх перевіркою комплексом слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

7. На початковому етапі слідчий має враховувати необхідність формування та вирішення завдань, спрямованих на досягнення тактичної (встановлення особи, яка вчинила шахрайство, встановлення та місцезнаходження викраденого майна та ін.) та стратегічної (розкриття цього підвиду шахрайства, встановлення всіх епізодів вчиненого злочину та ін.) мети розслідування.

Особливості ситуацій, які виникають на наступному етапі розслідування шахрайства у побутовій сфері, значною мірою визначаються позицією підозрюваного щодо ставлення до повідомлення про підозру. Позиція підозрюваного певним чином залежить від наявності та достатності доказів у матеріалах досудового розслідування на даному етапі. На цій основі можуть бути виділені такі типові слідчі ситуації: 1) підозрюваний визнає себе винним у повному обсязі змісту підозри у вчиненні розкрадання майна та інших пов'язаних з ним злочинів; 2) підозрюваний визнає себе винним у частині повідомлення про підозру; 3) підозрюваний не визнає себе винним у повному обсязі повідомлення про підозру.

8. Найскладнішою на наступному етапі розслідування шахрайства у сфері побутових відносин є ситуація, коли підозрюваний не визнає себе винним у повному обсязі повідомлення про підозру. У такій ситуації рекомендується проаналізувати та деталізувати докази, отримані в результаті проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування, а також продовжити ретельну роботу, спрямовану на перевірку та доказування обставин вчинення цього підвиду шахрайства (особи потерпілого, об'єкту посягання), використовуючи відповідну тактику в проведенні слідчих (розшукових) дій.

9. Повнота і швидкість розслідування шахрайства у сфері побутових відносин багато в чому залежить від того, наскільки чітко слідчий зуміє налагодити взаємодію з працівниками оперативних підрозділів, які можуть надати йому реальну

допомогу у вирішенні поставлених перед ним завдань. Правильно налагоджена взаємодія між слідчим і оперативними працівниками дозволяє об'єднаними зусиллями з використанням специфічних можливостей обох сторін здійснювати спільну діяльність щодо виявлення та розслідування цього підвиду шахрайства, розшуку злочинців і привласненого майна, а також припинення даних злочинів.

10. Найбільш складною слідчою (розшуковою) дією є допит підозрюваного, предметом якого є отримання інформації про обставини, що стали підставою для його затримання або застосування до нього запобіжного заходу до вручення письмового повідомлення про підозру. Проведення допиту підозрюваного у вчиненні шахрайства у сфері побутових відносин передбачає використання тактичних прийомів з урахуванням детального вивчення особистості шахрая, появи і розвитку побутових стосунків між потерпілим, використаного способу обману чи зловживання довірою та інші обставини. Необхідно відзначити ефективність використання тактичних прийомів у подоланні неправдивих свідчень з боку підозрюваного, а саме: ведення допиту у формі «вільного оповідання», формування у підозрюваного уявлення про те, що слідство має достатній обсяг матеріалів для викриття лжесвідчення; здійснення критичного аналізу показань, що давалися раніше; припинення виявленого вимислу; багаторазовий повтор раніше заданих питань; застосування прийому непрямого допиту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Тищенко В. В., Аленина Н. Ю. О криминалистической характеристике мошенничества / В. В. Тищенко, Н. Ю. Аленина // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 20. – Одеса : Юридична література, 2003. – С. 188-194.
2. Кириленко Н. Ю. Данные о личности преступника в криминалистической характеристике мошенничества / Н. Ю. Кириленко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 27. – Одеса : Юридична література, 2006. – С. 170-174.
3. Кириленко Н. Ю. Криміналістична характеристика шахрайства у сфері побутових відносин / Н. Ю. Кириленко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 32. – Одеса : Юридична література, 2007. – С. 78-83.
4. Кириленко Н. Ю. Особливості розкриття та розслідування шахрайства у побутовій сфері на початковому етапі / Н. Ю. Кириленко // Митна справа. – 2012. – № 2 (80). Ч. 2, книга 2. – С.144-149.
5. Кириленко Н. Ю. Організація розслідування шахрайства у побутовій сфері / Н. Ю. Кириленко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 64. – Одеса : Юридична література, 2012. – С. 551-557.
6. Кириленко Н. Ю. К вопросу о структуре методики расследования мошенничества в сфере быта / Н. Ю. Кириленко // Правове життя сучасної України :

матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.). : відп. ред. д-р юрид. наук В. М. Дрьомін // Одеська національна юридична академія. – Одеса : Фенікс, 2009. – С. 597-599.

7. Кириленко Н. Ю. Розслідування шахрайства у сфері побуту у типових слідчих ситуаціях на першочерговому етапі розслідування / Н.Ю. Кириленко // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 178-179.

8. Кириленко Н. Ю. Типовые следственные ситуации при расследовании мошенничества в сфере бытовых отношений / Н. Ю. Кириленко // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу (м. Одеса, 20-21 квітня 2012 р.) / відп. ред. д-р юрид. наук В. М. Дрьомін // Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – Т. 2. – С. 448-450.

9. Кириленко Н. Ю. Специфика допроса подозреваемого в совершении мошенничества в сфере быта / Н. Ю. Кириленко // Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «VIII Прибузькі юридичні читання», присвяченої 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права (м. Миколаїв, 23-24 листопада 2012 р.). – Миколаїв : Іліон, 2012. - С. 161-162.

АНОТАЦІЯ

Кириленко Н.Ю. Методика розслідування шахрайства у сфері побутових відносин. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

Дисертація присвячена теоретичним та практичним проблемам формування методики розслідування шахрайства у сфері побутових відносин. Розглянуто поняття даного підвиду шахрайства, розроблено його криміналістичну класифікацію. Досліджено структуру криміналістичної характеристики шахрайства у сфері побутових відносин із визначенням особливостей змісту і взаємозв'язку елементів (предмет злочинного посягання, обстановка, особи злочинця та потерпілого, способи підготовки, вчинення та приховування). Виокремлено слідчі ситуації, що виникають у ході розслідування, та запропоновано алгоритми дій слідчого у відповідних ситуаціях при вирішенні певних завдань розслідування. Розглянуто особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування

шахрайства у сфері побутових відносин (допит підозрюваних, потерпілих, свідків; огляд місця події, речей; документів; обшук; пред'явлення для впізнання, призначення експертиз).

Сформульовано пропозиції з удосконалення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних із шахрайством у сфері побутових відносин.

Ключові слова: шахрайство у сфері побутових відносин, криміналістична характеристика, початковий етап розслідування, наступний етап розслідування, слідча (розшукова) дія.

АННОТАЦІЯ

Кириленко Н.Ю. **Методика расследования мошенничества в сфере бытовых отношений.** – *Рукопись.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

Диссертация представляет собой комплексное научное исследование методики расследования мошенничества в сфере бытовых отношений. В работе содержится ряд теоретических положений и практических рекомендаций, сформулированных с учетом особенностей совершения мошенничества в сфере бытовых отношений и методики его расследования.

Сформулировано понятие «мошенничество в сфере бытовых отношений» с криминалистической точки зрения. Разработана криминалистическая характеристика мошенничества в сфере бытовых отношений, охарактеризованы сущность и взаимосвязь элементов криминалистической характеристики данного подвида мошенничества (особенности личностей мошенника и потерпевшего, предмет преступного посягательства, обстановка, способы подготовки, совершения и сокрытия преступления). Разработана классификация мошенничества в сфере бытовых отношений, основаниями которой являются признаки структурных элементов криминалистической характеристики. Подчеркнуто, что бытовая сфера характеризуется наличием нескольких видов взаимоотношений (родственные, брачные, соседские, дружеские отношения, отношения с коллегами по работе (службе), отношения при спорадических знакомствах).

Выделены и проанализированы обстоятельства, подлежащие установлению при совершении мошенничества в сфере бытовых отношений; определены типичные следственные ситуации начального и последующего этапов расследования, соответствующие им специфические задачи расследования и комплексы следственных (розыскных) и негласных следственных (розыскных) действий, направленных на их разрешение.

Определена эффективность использования возможностей оперативно-розыскной деятельности в процессе расследования и взаимодействия следователя с сотрудниками оперативных подразделений в расследовании мошенничества в сфере бытовых отношений.

Рассмотрены особенности проведения следственных (розыскных) действий и предложены рекомендации по: подготовке и проведению допросов подозреваемых, потерпевших, свидетелей, осмотра предметов и документов, предъявления для опознания; назначению почерковедческих, дактилоскопических экспертиз и технико-криминалистического исследования документов.

Сформулированы предложения по совершенствованию тактики проведения отдельных следственных (розыскных) действий в уголовных производствах, связанных с мошенничеством в сфере бытовых отношений.

Ключевые слова: мошенничество в сфере бытовых отношений, криминалистическая характеристика, начальный этап расследования, последующий этап расследования, следственное (розыскное) действие.

SUMMARY

Kirilenko N. Y. Methods of fraud investigation in sphere of domestic relations.

– *Manuscript.*

The dissertation for the Candidate of Law Degree, speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2013.

The dissertation is devoted to theoretical and practical problems of forming methods of fraud investigation in sphere of domestic relations. The concept of this kind of fraud is considered and its criminalistic characteristic is developed. The structure of criminalistic characteristic of fraud in domestic sphere relations with due regard for the peculiarities of content and correlation of elements (the subject of criminal intrusion, crime situation, identities of criminal and victims, methods of preparation, commission and reticence of a crime) is explored. The investigative situations forming during the investigation are emphasized and the algorithm of investigator's actions in proper situations during resolving certain tasks of investigation is defined. The peculiarities of conduct of investigative (detective) actions during the fraud investigation in sphere of domestic relations (interrogation of suspected, victims, witnesses, examination of scene, items and documents, search, lineup, schedule and expertise) are considered.

The propositions concerning tactic improvement in conduct of separate investigative (detective) actions in criminal proceedings connected with fraud in sphere of domestic relations are formulated.

Key words: fraud in sphere of domestic relations, criminalistic characteristic, initial stage of investigation, subsequent stage of investigation, investigative (detective) action.